

Традиційність і новаторство національної журналістики

Якою ж має бути сучасна преса в Україні? Знання предмета, ґрунтовне розуміння проблеми, невідомий інтерес до людей, високий рівень політичної культури національної преси. Ефективний переконувальний вплив сучасної журналістики можливий лише за максимальної актуалізації проблематики та досягнення виразної форми.

Ключові слова: українська преса, національна преса, національна журналістика, інформаційне суспільство, нація, ідеологія, преса, політична культура.

Якою ж усе-таки має бути сучасна преса в Україні, аби не лише за риторикою стати національною та вільною, стати генератором світоглядних цінностей суспільства, виявом національної ідентичності народу, виразом сенсу його буття? Для цього періодика треба повнокровно відтворювати життя української новітньої нації, самій стати національною інституцією, складником нації з усіма політико-культурними елементами. Ідеться про рівноправний розвиток українства серед інших цивілізованих народів, здійснення його стратегічних цілей, національних ідеалів, пов'язаних із політичною свободою, ефективним економічним поступом, можливостями вільно користуватися надбаннями національної культури та розвивати її. Сучасне українське національне відродження з його природним націоцентризмом не суперечить прагненню більшості цивілізованих держав світу до наднаціональних об'єднань, адже в плані стратегічному немає об'єктивних суперечностей між нацією та людством: і соціальна інтеграція, і диференціація діалектично визначають людський розвиток.

Напрочуд різнопланова історія української національної преси однозначно засвідчує, що періодика в усі часи настійно торувала ідеологічні шляхи до політичної зрілості народу. Завдяки опорі на свого читача преса виявила дивовижну життєспроможність, зуміла об'єднати на своїх шпальтах політичну еліту, дала їй надійну публічну трибуну, вивела інформаційні суспільні процеси на професійний, цивілізований рівень. Водночас активно пропагувала самодостатність свого народу, неприпустимість його асиміляції; давала українству відчути власну національну велич, активно розвиваючи його потужні історичні корені та почуття патріотизму. Українська періодика постійно дбала про зміцнення головного комунікаційного зв'язку «читач — преса» шляхами підвищення публіцистичної майстерності видань, їх ефективної діяльності із внесення у суспільність найактуальніших ідей, зацікавлення ними аудиторії. Вона аргументовано викривала найсуттєвіші хиби життя, знаходила шляхи їх подолання, спрямовуючи таким чином людську розумову енергію та діяльність на вдосконалення суспільних відносин.

І тут варто зазначити, що: «Велика заслуга преси в національному відродженні, пробудженні історичної

пам'яті народу, ліквідації «білих плям» в історії українського народу, в осудженні жорстокої диктатури, у поверненні традицій, відродженні його духовності» [1, 27–28].

Національна преса в історії України — явище закономірне, зумовлене об'єктивними суспільно-політичними та економічними умовами, поступовим формуванням сучасної цивілізованої нації. Високі ідеали і гуманістичні принципи, які завжди визначали методологію прогресивної української преси, сприяли також її правдивості, що єдино могли сформулювати громадську думку, прагнення людей до свободи та незалежності. Ці особливості преси уповні проявилися на сучасному історичному етапі, коли вона фактично стала ідеологічним рушієм новітньої революції, а сама національна преса повстала проти намагань за допомогою зовнішнього тиску маніпулювати громадською думкою, фальшувати й спрощувати проблеми національного інформаційного простору.

Цю тему досліджували А. Москаленко, О. Мелещенко, В. Іванов, В. Різун, В. Шкляр та інші науковці.

Мета статті полягає в тому, щоб позитивно оцінюючи дедалі більший інтерес до інформації та надсучасні способи обміну нею, зворотному боці цих процесів, здатних уніфікувати тенденції та перспективи розвитку регіонів, спрощувати їх національні відмінності й особливості та переносити на інший соціальний ґрунт плоди масової культури. А характер її багато в чому визначається потребами безпосереднього оновлення інформаційних потоків, перетворенні їх на певним чином організоване інформаційне виробництво, яке забезпечує конкретним каналам передання провідне місце у впливові на масову свідомість. Наївно було б думати, що інформаційне суспільство передбачає чи гарантує справді вільний обмін «інтелектуальним товаром», що ніхто не контролює всі ці потоки, змінюючи їх напрями, посилюючи або послаблюючи їх у певних означених змістово-формальних параметрах. Інформаційне суспільство створює та поширює цілу систему дискурсів, насамперед політичних.

Проголосивши європейський вибір політичним пріоритетом на перспективу, не слід випускати з уваги однопорядкового завдання відродження української

нації та створення сильної національної держави в Україні, особливо під кутом зору нашого нещодавнього історично тривалого перебування в орбіті тоталітарного режиму, а фактично під політичним диктатом Росії. Процеси попередньої системної русифікації української нації, її асиміляції проявляються активними та успішними спробами домінувати в українському інформаційному просторі, нав'язуванням власних стереотипів культури. Національні інтереси держави вимагають, щоб «преса в такому випадку виступала в ролі регулятора соціальних відносин, а журналістика в цілому як політико-комунікативна діяльність у соціальній сфері гарантувала певну ефективність впливу на маси. По суті справи преса діє в заданому алгоритмі: для неї влада — це передусім «влада для», а вже потім «влада над» [2, 47–48]. Закріпити «концепції про традиційну бездержавність української нації» всіляко намагаються й російські ЗМІ, філії яких безперешкодно функціонують в Україні та рясніють публікаціями про недолугість спроб українського народу утвердитись як суверенна нація і держава.

Будь-які націологічні пошуки, без яких не може існувати повнокровне суспільство, завжди базувалися на ідеологічних засадах, основу яких становить національна ідея. І хоч би якою «вільною» вважала себе преса, основні її особливості пов'язані зі світоглядними параметрами, елементами духовно-культурними, що складаються у вектор «нація — ідеологія — преса». Інституція преси в інформаційному суспільстві сама є комунікативною ланкою розвитку ідеологічних доктрин, здатних самоідентифікувати націю. Цю тенденцію можна спостерігати і в так званому «вільному світі», де ідеологічний детермінізм періодики відкрито чи завуальовано регулюється, підлаштовуючись під читацький інтерес.

Будемо сподіватися, що й сучасна українська преса, пройшовши період становлення та розвитку, подолає еклектизм в ідеологічних позиціях. На шляху до інформаційного суспільства пріоритетною зробить ідею збереження національної державності в межах міжнародних правових норм, враховуючи всю складність і неоднозначність сучасної макросоціальної практики (в умовах новітньої соціальної революції). Слід подолати пасивне, байдуже ставлення до інформації значної кількості людей, які зневірилися у можливостях її об'єктивності, в її функціональній необхідності для правильної орієнтації в сучасному світі. Національна преса повинна змінюватись у напрямі трансформації самого суспільства, на повну силу використовуючи для цього можливості найсучасніших технічних засобів. При цьому ціннісні орієнтації особистості мають провідне значення в умовах вільного обміну інформацією.

Українська преса як суспільна домінанта національного інформаційного простору має відігравати в нашому суспільстві активнішу роль, ставши справжнім

дієвим зрізом дійсності, суспільності, створивши таке інформаційне поле, яке самодостатньо висвітлювало б усю систему актуальних фактів, подій, явищ як сьогодні, так і минулого, щоб не одурманювати масову свідомість, а сприяти її трансформації під впливом сукупності концептуальних журналістських суджень. Саме вони здатні впливати і впливають на розвиток тенденцій суспільного життя у напрямку творення української політичної нації, суспільства, відповідальних за продовження глибокої історичної традиції, природно, органічно пов'язаної зі стратегією світового історичного розвитку.

З цього погляду сучасній українській пресі, хоч як це дивно, бракує політичної культури, щоб належним чином розкривати зміст і важливість національних цінностей, які безпосередньо мали б впливати на всі сфери суспільного життя, робити його цивілізованим і передбачуваним, активізувати енергетику громадянства на визначеність політичних, соціально-економічних та соціокультурних орієнтирів відповідно до національної специфіки держави. Звісно ж, справа не вичерпується усвідомленням і констатацією факту, а вимагає передовсім від української преси піднятися на сучасний професійний рівень, щоб протистояти негативним інформаційним впливам, забезпечити від них свідомість українців, зробивши національний інформаційний простір по-справжньому національним за змістом і формою. Однією з динамічних тенденцій у розвитку сучасної української преси могла б стати й соціологізація, спрямована на досконаліше знання складного та багатогранного об'єкта масової комунікації — її аудиторії — з багатоступеневою структурою настроїв та сподівань.

Тому «необхідно забезпечити такі умови, за яких люди контролюють інформацію, а не навпаки» [3, 25]. Соціальні, економічні, політичні зміни в Україні спонукали пресознавців глибше охоплювати всю різноманітність *взаємовідносин* інформації та суспільства. Відносна організаційна свобода видань у ринковому контексті поглибила їх змагальність щодо якості публікацій з одночасною мотивацією у завоюванні та формуванні свого читача (в його можливості вільно обирати те чи те джерело інформації). Читач став суб'єктом новонароджуваного в державі на сучасних традиціях соціокультурного простору. У кожний історичний період національна преса набуває нових особливостей, акумульованих специфікою суспільно-політичних закономірностей розвитку комунікації в цьому часовому відтинкові. А вони, зокрема, проявляються у підвищенні відповідальності журналістики перед суспільством, громадянством, у посиленні вільного, оперативного обігу інформації.

Виховання національних ідеалів публікаціями сучасної преси — складний процес, і треба, щоб друковані органи самі жили та керувалися ними; щоб для них ці ідеали не були тільки пропагандистськими фетишами, а усвідомленими і прийнятими розумом і

серцем провідними принципами діяльності, оскільки й саме суспільне явище ідеалу є складним та неоднозначним у відношеннях із людською та суспільною свідомістю. Не слід вважати, що ідеал має бути тягарем у нашому житті, перешкодою до свободи чи ж, навпаки, предметом сліпого культу. Оскільки цілком стабільних суспільств не буває, національний ідеал закріплює зв'язок людини з минулим, забезпечуючи орієнтацію в сучасному світі. Адже важко уявити, щоб «зачистивши» історію, конкретику шляху, пройденого народом, щоразу починаючи новий етап суспільного поступу, держава досягла відчутних результатів, наслідуючи чужі зразки, доходючи у концептуальних доктринах до крайнощів, намічаючи щоразу нові суспільні переломи.

Пропаганда ідеалів у національній пресі — не реклама гасел у стилі попередніх періодів історії. Типологія суспільства в його соціальній еволюції вимагає великої точності в процесі оцінювання сучасних політичних, соціальних та ідеологічних явищ. Абстрактність, щоб не сказати розпливчастість, бачення українського суспільства лише збільшує, на наше переконання, питому вагу національних ідеалів, оскільки саме вони можуть становити методологію сучасної ідеології. Основне її питання — як, використовуючи власний історичний досвід, зберігши самобутність і національну ідентичність, збудувати процвітаюче суспільство, уникнувши ідеалізації «царства капіталізму», нової буржуазії та суперечливих розшарувань в економіці, що відверто заважає сприймати державну модель як загальнонаціональну.

Знати із преси про той ідейний спадок, котрий залишили покоління борців за незалежність України, — це половина справи. Друга ж — послідовною журналістською творчістю плекати постійний інтерес до нього, розкрити його настільки, щоб він становив стійку систему поведінки, споконвіків властивої українській нації, і самим духом видань виказувати зразок як феномен історичного розвитку в єдності політичних доктрин, етичних і естетичних поглядів, вірувань і філософії, звичок повсякденного життя, характеру і темпераменту. Проблема оволодіння ідеалами — проблема засобів, якими людина, вписуючи ідеали в ієрархію цінностей, реалізує їх у довколишньому реальному світі. Неприпустимою для держави є втрата національних зв'язків у суспільстві, знецінення національних ідеалів за відсутності будь-яких суспільно-політичних моральних світоглядних цінностей. Аксиоматичною є також належність преси до інтерпретації актуальної суспільної інформації. Усе залежить від характеру влади: чи вона є патріотичною і народною за змістом.

Демократичний рух в Україні за умови утвердження нової влади, що за суттю була б порядною, моральною і політично переконаною в необхідності реалізації

національних та соціальних цілей, доконче має спиратися на неухильне визнання моральних цінностей життя. Серед них — гідність особистості, її свобод і прав, державність батьківщини, повага до загальнолюдських цінностей та людства загалом, вірність традиціям, ідеалам. Не слід у державному житті відділяти проблеми соціальні від національних. Досвід незалежності показав, що влада може найефективніше діяти в тих напрямках, де фактично утверджує національно-демократичний тип державності, де органічно поєднуються ідеї свободи і справедливості. Сама ж влада розмито розуміла і тлумачила процеси формування національної держави, динамічно встановивши грошовий контроль над засобами масової інформації, фактично загальмувала процеси свободи слова і думки суспільності, підміною понять ототожнивши їх зі свободою «вуличних балачок». І тут, безперечно, правий академік І. Дзюба, який, витлумачуючи перекося в поняттях свободи й демократії, зазначав: «У реальному житті для більшості людей свобода від злиднів і голоду важливіша за політичні свободи, а право на працю важливіше за будь-які інші права. Водночас і політичні свободи та свобода слова в масовій практиці нерідко втрачають свій творчо-конструктивний характер і набувають деструктивної спрямованості, оскільки не мають своїм орієнтиром соціальні, культурні, етнічні цінності, а зводяться до примітивної, асоціальної розперезаності й уседозволеності» [4, 102].

Звісно, свобода преси має не менш значущі юридичні та економічні аспекти. Капіталізація сучасної України внесла свою специфіку й у функціонування преси. Олігархічні клани, які заволоділи значною частиною засобів масової інформації, намагаються змінити соціально-політичний статус журналістики, що, природно, змінює й методи її роботи, віддалені від пошуків правдивої картини дійсності. Насправді культивуючи авторитарні принципи керівництва власними виданнями, спрямовані передовсім на боротьбу з політичними та економічними конкурентами за оволодіння новим капіталом. І більшою мірою критичні пресові кампанії чи публікації таких видань викликані не бажанням зробити ефективнішою економіку чи прозорішим політичне життя держави, а настановою «знекровити» того, хто стоїть на заваді здійснення корисливих цілей.

Натомість національна журналістика як примат незалежної держави дає осмислення, оцінювання дійсності з позицій конкретної особистості журналіста — патріота своєї країни. Він одверто говорить про симпатії чи антипатії, про свою любов чи ненависть, небезпідставно сподіваючись на відповідну щирість сприймання твору читачем, адже в ньому порушено животрепетну проблему, оприлюднено нешаблонні думки з приводу сучасності. Вони збігаються з головним річищем духовних процесів у свідомості народу, нації. Правдиве, яскраве слово у цьому випадку ще міцніше пов'язує читача з реальним світом як джере-

лом усіх думок, відчуттів і прагнень людини, викликаючи гостру реакцію, плекаючи соціальні почуття. Звичайно, за умови, коли журналіст ґрунтовно досліджує оперативні факти з життя, цікаво розмірковує над їх природою, причинами та наслідками, формуючи параболу особистості сучасника й можливості його впливу на власну долю. І журналістові слід пам'ятати, що кожний новий етап у розвитку суспільства об'єктивно є продовженням надбань попередніх поколінь, що не заперечує прогресивних змін у формах життя: «Збереження національно-культурної самобутності є запорукою політичної консолідації суспільства, без якої неможливе ні існування державності, ні окремого етносу як культурно-історичної цінності» [5, 68].

Усі акції національної преси у різноманітні видових модифікацій мають бути спрямовані на пізнання та соціально-політичне перетворення життя. При цьому журналіст максимально враховує свої літературно-публіцистичні здібності, переваги, смаки, світоглядні та моральні настанови. Він стає відкривачем нових проблем, явищ, персоніфікуючи твір індивідуальністю стилю, максимальною оптимізацією діяльності. Чітка й переконлива позиція журналіста протистоїть явищам ідеологічних і політичних спекуляцій, котрі не мають нічого спільного з прагненням відродити Українську державу та національну свідомість.

Знання предмета, ґрунтовне розуміння проблеми, непідробний інтерес до людей, які потрапляють у поле зору журналіста, психологічна врівноваженість активізують духовну енергію особи, дають змогу у потрібних межах проявити громадянську та людську сутність сучасників. Технологія журналістського спілкування в конструктиві суперечностей сьогодення неодмінно виявляє відкриті чи приховані розбіжності інтересів різних людей, соціальних груп, і національна преса не повинна уникати, боятися показати суттєві відмінності в соціальних цілях, політичних намірах, моральних цінностях об'єктів спілкування для наступного визначення в публікаціях об'єднавчої загальної мети суспільних зусиль. У таких випадках саме журналіст формує концепцію публічного виступу переконаністю в шляхетності мети, її фактичною документальністю, як і, зрештою, беззаперечністю професійного обов'язку.

Ефективний переконливий вплив сучасної журналістики можливий тільки за максимальної актуалізації проблематики й досягнення виразної та влучної форми. Породжений сучасними технологіями інтенсивний інформаційний масив завдяки поглибленню психологічного розвитку читацької аудиторії як результату її демократичної політизації по-новому висвітлює перед національною пресою проблеми впливів на масову свідомість. Пріоритетним у впровадженні актуальних державницьких ідей, думок, концепцій та оцінок є, на наш погляд, переконливий вплив на людей, щоб викликати відповідне суспільне ставлення з подальшою адекватною колективною діяльністю, спрямованою на їх упровадження в життя.

Отже, нові ідеологічні засади політичної культури журналістики базуються на незалежності та демократизмі нашої держави, подоланні суспільної меншовартості, яка культивувалась у попередній період тоталітаризмом, маніпуляцій громадянською думкою, що деформувала духовне життя народу, примусово спрямовуючи розвиток суспільства. Політична культура національної преси має конструктивно розвивати свідомість людей як сукупність істинних знань про суспільну дійсність, як усвідомлення сенсу реального буття, гармонії інтересів, високої мети та способів її досягнення. Слід подолати примітивізацію, деформації в ідейній сфері, що мали місце в різні періоди, й саме високою політичною культурою національна преса має активно сприяти засвоєнню людьми нових сучасних концептуальних засад розвитку в умовах відкритого інформаційного простору.

1. *Здорова В.* Вступ до журналістики / В. Здорова. — Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1998. — С. 27–28.
2. *Гриценко О.* Основи теорії журналістської діяльності / О. Гриценко, Г. Кривошея, В. Шкляр. — К. : МІЛП, 2000. — С. 47–48.
3. *Гриценко О.* Основи теорії міжнародної журналістики / О. Гриценко, В. Шкляр. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2002. — С. 25.
4. *Дзюба І.* Спрага / І. Дзюба. — К. : Укр. світ, 2001. — С. 102.
5. *Гриценко О. М.* Мас-медіа у відкритому інформаційному суспільстві та гуманістичні цінності / О. М. Гриценко. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2002. — С. 68.

Подано до редакції 24. 04. 2012 р.

Parymsky Igor. Tradition and innovation of national journalism.

What should be the modern press in Ukraine? Knowledge of the subject, a deep understanding of the problem, a genuine interest in people, a high level of political culture of the national press. Effective influence of the modern journalism is only possible due to a maximum of mainstreaming of the problem and achievement of a bright expressive forms.

Keywords: Ukrainian press, national press, national journalism, information society, nation, ideology, media, political culture.

Паримский И. С. Традиционность и новаторство национальной журналистики.

Какой должна быть современная пресса в Украине? Знание предмета, глубокое понимание проблемы, неподдельный интерес к людям, высокий уровень политической культуры национальной прессы. Эффективное убеждающее влияние современной журналистики возможно только при максимальной актуализации проблематики и достижении выразительной формы.

Ключевые слова: украинская пресса, национальная пресса, национальная журналистика, информационное общество, нация, идеология, пресса, политическая культура.